

Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğinin Bazı Yapısal Özellikleri I. İş Gücü Durumu, Üretim Sistemleri, Kaba Yem Kaynağı ve Barınak Özellikleri

Gürsel DELLAL¹

Geliş Tarihi: 11.07.2000

Özet: Bu çalışmada Antalya ilinde Merkez, Korkuteli, Elmalı, Kaş, Manavgat, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinin nüfus yapısı, hayvan varlığı, iş gücü durumu, üretim sistemleri, kaba yem kaynağı ve barınak özellikleri gibi yapısal unsurlara ilişkin özellikler araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre toplam hane halkı sayısı, işletmeci yaşı ve keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi sırasıyla 6.3 ± 0.26 kişi, 51.6 ± 1.14 yıl ve 33.6 ± 5.27 yıl'dır. Toplam arazi büyüklüğü ve keçi sayısı sırasıyla 34.5 ± 11.58 dekar ve 213.3 ± 37.4 baş'dır. Kaba yem kaynağını esas olarak makilik alanlar (% 49) ve orman içi me'ra (% 47) oluşturmaktadır. İşletme başına çoban sayısı 2.3 ± 0.33 'dür.

Anahtar Kelimeler: Antalya ili, Kıl keçisi yetiştiriciliği, yapısal özellikler

Some Structural Characteristics of Hair Goat Rearing in Antalya Province I. Working Power, Production Systems, Source of Roughage and Shelter Characteristics

Abstract: In this research, The characteristics with structural components as situation of population numbers of animal working power, production systems, source of roughage and shelter characteristics of the Hair goat farms in the district of Centre, Korkuteli, Elmalı, Kaş, Manavgat, Gündoğmuş and Gazipaşa in the Antalya Province, were researched. According to findings of research, the household population, the age of farm manager and the managing time of goat raising were 6.3 ± 0.26 person, 51.66 ± 1.14 years and 33.6 ± 5.27 years, respectively. Total cultivated area size and the number of goats were 34.5 ± 11.58 da and 213.3 ± 33.4 head, respectively. The source of roughage essentially consisted of scrub areas (% 49) and pasture in the forest area (% 47). The number of shepherd Per farm was 2.3 ± 0.33 .

Key Words: Antalya province, hair goat rearing, structural characteristics

Giriş

Türkiye'de 1997 yılı verilerine göre yaklaşık 8 milyon baş Kıl keçisi bulunmakta ve elde edilen toplam etin % 2.8'i, sütün ise % 2.40'ı bu türden sağlanmaktadır (Anonim, 1997). Türkiye'de Kıl keçisi yetiştiriciliği en yoğun olarak Akdeniz Bölgesinde yapılmakta ve toplam Kıl keçisi varlığının yaklaşık % 27.58'i bu bölgede bulunmaktadır. Aynı bölgede Kıl keçisi varlığının en yüksek (% 0.33) olduğu il ise Antalya'dır (Anonim, 1994). Türkiye'de bazı bölge ve illerde olduğu gibi Antalya ilinde de Kıl keçisi yetiştiriciliği özellikle orman kenarı ve dağlık alanlardaki fakir tarım işletmelerinin başlıca gıda ve gelir kaynaklarını oluşturmasına (Dellal ve ark. 1997; Dellal, 2000), karşın, uzun yıllardır ormanın tek zararlısı olarak keçinin görülmesinin bir sonucu olarak, bu ilde de ormanlık ve makilik alanlarda Kıl keçisi yetiştiriciliği engellenmeye çalışılmaktadır. Kıl keçilerinin ormana ancak belirli dönemlerde zarar verebilecekleri kabul edilmekle birlikte, özellikle ormanlık ve makilik alanlarda yaşayan fakir kıl keçisi yetiştiricilerini, kendilerine keçiyi göre daha ekonomik ve en önemlisi kısa sürede uyum gösterebilecekleri yeni bir üretim alanı göstermeden, bu üretim dalından uzaklaştırmaya çalışmak kabul edilemez

bir durumdur. Bu nedenle bu soruna çözüm bulmadaki temel yaklaşımözellikle bu bölgelerdeki Kıl keçilerinin genetik ıslahı olmalı ve Kıl keçilerinin süt, et ve alt kıl (keşmir) verimlerini iyileştirmeye yönelik farklı ıslah programları geliştirilmelidir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada; Antalya ilinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerin bazı yapısal özelliklerini ortaya koyarak bu bölgede Kıl keçilerinin genetik ıslahına yönelik olarak hazırlanacak programlara bilgi sağlanması amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini Antalya iline bağlı Merkez, Korkuteli, Elmalı, Kaş, Manavgat, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerine dahil toplam 92 adet işletme ile yapılan anketler oluşturmuştur.

İl, İlçe ve İşletmelerin Seçimi

Bu çalışmada; Antalya ili ve bu ile bağlı Merkez, Korkuteli, Elmalı, Kaş, Manavgat, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerinin belirlenmesinde bu bölgedeki doğal faktörler, Kıl keçisi yoğunluğu ve üretim teknikleri dikkate

¹Ankara Üniv.Ziraat Fak.Zootekni Bölümü - Ankara

alınmıştır. Seçilen her bir işletmede yine aynı faktörler dikkate alınarak amaçlı olarak üç köy belirlenmiştir. Daha sonra toplam 21 köyde "çerçeve tespit formları" aracılığıyla Kıl keçisi dağılımı belirlenmiş ve 30 başın üzerinde Kıl keçisine sahip işletmelerden basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle 92 tanesinde anket yapılmasına karar verilmiştir (Güneş ve Arıkan, 1988).

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Örnekleme ile tespit edilen 92 işletmenin bulunduğu köylere gidilerek, ankete dahil sorular yetiştiricilere bizzat sorulmuştur. Sahibi bulunamayan veya bilgi vermektan kaçınan işletmeciler yerine yedek işletmeler dahil

edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Düzgüneş ve ark. (1993)'den yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu araştırmada Antalya ili Merkez, Korkuteli, Elmalı, Kaş, Manavgat, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerde nüfus yapısı, arazi varlığı, hayvan varlığı, üretim sistemleri, kaba yem kaynağı, iş gücü kullanma durumu, barınak ve banyoluk özelliklerine ilişkin bulgular Çizelge 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8'de verilmiştir.

Çizelge 1. İşletmelerin nüfus yapısı, işletmeci yaşı ve keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi

İlçeler	Değerlendirilen işletme sayısı (n)	Hane halkı sayısı			İşletmeci yaşı (yıl)	Keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi (yıl)
		Erkek	Kadın	Toplam		
Merkez	14	4.0±0.45	2.7±0.56 ^{abc}	6.7±0.78 ^{ab}	51.8±2.57	22.6±4.20
Korkuteli	11	3.8±0.45	3.0±0.45 ^{ab}	6.7±0.54 ^{ab}	48.1±3.50	33.6±4.48
Elmalı	11	3.9±0.48	2.3±0.21 ^{bc}	6.2±0.50 ^{ab}	55.1±1.98	38.7±8.77
Kaş	8	2.9±0.29	1.3±0.16 ^c	4.1±0.40 ^b	50.4±5.09	29.8±7.05
Manavgat	19	3.2±0.29	2.4±0.31 ^{bc}	5.6±0.39 ^{ab}	51.0±3.92	33.3±3.87
Gündoğmuş	19	3.6±0.43	4.1±0.47 ^a	7.7±0.72 ^a	53.0±2.60	35.0±3.51
Gazipaşa	10	3.4±0.40	2.1±0.30 ^{bc}	5.4±0.60 ^{ab}	49.9±2.81	42.5±5.01
Önemlilik Derecesi		Önemsiz	Önemli	Önemli	Önemsiz	Önemsiz
Genel (Antalya)	92	3.6±0.16	2.7±0.17	6.3±0.26	51.6±1.14	33.6±5.27

Çizelge 2. İşletmelerin arazi varlığı

İlçeler	Değer. işletme sayısı (n)	Arazi büyüklüğü (da)	Tarla arazisi		Sebzelik arazi (da)	Meyvelik arazi (da)	Ağaçlık arazi (da)	Kıralık arazi (da)
			Sulu (da)	Kuru (da)				
Merkez	14	53.1±12.5	19.3±11.8 ^a	31.9±9.57	0.557±0.340 ^b	1.43±0.869	0.00	11.9±4.11 ^a
Korkuteli	11	28.7±8.01	1.4±1.36 ^b	23.6±6.04	0.09±0.09 ^b	3.7±1.54	0.00	5.5±3.12 ^{ab}
Elmalı	11	37.3±13.2	0.00	37.2±13.2	0.00	0.136±0.136	0.00	0.00
Kaş	8	16.8±8.83	1.5±1.24 ^b	7.8±4.15	0.500±0.267	7.0±5.90	0.00	0.00
Manavgat	19	38.7±10.2	0.1±0.1 ^b	28.4±8.96	1.0±0.39 ^{ab}	2.3±1.43	0.95±0.796	0.84±0.599 ^b
Gündoğmuş	19	9.9±2.77	0.03±0.03 ^b	7.6±2.33	0.433±0.223 ^b	1.8±0.55	0.00	0.00
Gazipaşa	10	62.7±25.6	5.3±5.3 ^b	54.5±25.0	2.0±0.55 ^a	0.909±0.343	0.00	0.00
Önemlilik derecesi		Önemsiz	Önemli	Önemsiz	Önemli	Önemsiz	Önemli	Önemli
Genel (Antalya)	92	34.5±11.58	4.0±2.83	27.3±6.68	0.654±0.266	2.5±1.54	0.14±0.11	2.6±1.12

Çizelge 3. İşletmelerin hayvan varlığı

İlçeler	Değ. işl. sayısı	Teke sayısı	Dişi keçi sayısı	Çebiç sayısı	Toplam keçi sayısı	Koyun sayısı	Siğir sayısı
Merkez	14	4.9±1.22	122.0±22.6 ^{ab}	74.0±19.0 ^b	201±42.1 ^c	7.9±7.34	3.0±0.64 ^{ab}
Korkuteli	11	6.9±2.01	161.5±19.7 ^{ab}	136.6±18.6 ^a	305.1±34.6 ^a	10.0±6.04	2.4±1.35 ^{ab}
Elmalı	11	9.0±2.11	215.5±39.0 ^a	102.8±23.2 ^{ab}	327.3±58.1 ^a	35.1±14.8	0.9±0.44 ^b
Kaş	8	7.1±1.95	118.7±22.7 ^{ab}	65.9±18.9 ^b	191.7±41.5 ^c	1.9±1.9	1.5±0.68 ^b
Manavgat	19	4.0±1.34	97.8±27.7 ^b	56.4±13.6 ^b	158.2±40.8 ^a	23.8±13.9	1.3±0.34 ^b
Gündoğmuş	19	4.7±0.92	99.7±13.0 ^b	68.8±11.1 ^b	173.3±23.2 ^a	6.9±5.22	0.9±0.19 ^b
Gazipaşa	10	4.6±1.05	76.7±12.5 ^b	55.0±12.4 ^b	136.4±22.2 ^{bc}	12.6±6.00	4.5±0.85 ^a
Önemlilik derecesi		Önemsiz	Önemli	Önemli	Önemli	Önemsiz	Önemli
Genel (Antalya)	92	6.0±1.51	127.3±22.46	80.0±16.69	213.3±37.4	14.0±7.88	2.1±0.64

Çizelge 4. Üretim sistemleri

İçeler	Değ.İşl. sayısı	Köy sürüsü (Köy merkezi ve/veya civarı)	Göçer	Yaylacılık	Yaylada kalma süresi (ay)
Merkez	14	100 (14)	0.00	0.00	-
Korkuteli	11	0.36(4)	0.00	0.64(7)	3.3±0.36c
Eimalı	11	0.00	0.00	100(11)	3.0±0.09c
Kaş	8	0.00	0.00	100(8)	3.8±0.37bc
Manavgat	19	0.37(7)	0.00	0.63(12)	5.3±0.28a
Gündoğmuş	19	0.53(10)	0.00	0.47(9)	3.3±0.17c
Gazipaşa	10	0.10(1)	0.00	0.90(9)	4.4±0.29ab
Önemlilik derecesi		Önemli	-	Önemli	Önemli
Genel (Antalya)	92	0.39(36)	0.00	0.61(56)	3.3±0.26

Çizelge 5. Kaba yem kaynağı

İçeler	Değ.İşl. sayısı	Köy ortamlı mer'a	Kıralık mer'a	Mülk mer'a	Orman içi mer'a	Köy ortamlı fundalık-makilik	Köy ortamlı fundalık -makilik ve orman içi mer'a
Merkez	14	-	-	-	0.07(1)	0.79(11)	0.14(2)
Korkuteli	11	-	-	-	0.18(2)	0.64(7)	0.18(2)
Eimalı	11	-	-	-	0.00	100(11)	0.00
Kaş	8	-	-	-	0.00	100(8)	0.00
Manavgat	19	-	-	-	0.84(16)	0.16(3)	0.00
Gündoğmuş	19	-	-	-	0.89(17)	0.11(2)	0.00
Gazipaşa	10	-	-	-	0.70(7)	0.30(3)	0.00
Önemlilik derecesi		-	-	-	Önemli	Önemli	Önemli
Genel (Antalya)	92	-	-	-	0.47(43)	0.49(45)	0.04(4)

Çizelge 6. İş gücü kullanma durumu

İçeler	Değ.İşl. say	Çoban sayısı	Ç.A.O.Y.	B.Ç.K.Y	D.İ.O.Ç.T. Y.	A.Ç. ve B.Ç.K.Y.	A.Ç. ve O.Ç.K.Y	B. ve O.Ç.K.Y	K.S.K.Y.	B.S.K.Y.
Merkez	14	2.1±0.39	0.79(11)	0.07(1)	0.07(1)	0.07(1)	0.00	0.00	0.00	0.00
Korkuteli	11	1.73±0.20	0.36(4)	0.09(1)	0.00	0.18(2)	0.36(4)	0.00	0.00	0.00
Eimalı	11	2.7±0.33	0.55(5)	0.27(3)	0.09(1)	0.00	0.09(1)	0.00	0.00	0.00
Kaş	8	2.0±0.26	0.62(5)	0.25(2)	0.00	0.00	0.13(1)	0.00	0.00	0.00
Manavgat	19	2.2±0.26	0.79(15)	0.06(1)	0.00	0.15(3)	0.00	0.00	0.00	0.00
Gündoğmuş	19	3.1±0.41	0.28(5)	0.10(2)	0.16(3)	0.32(6)	0.16(3)	0.00	0.00	0.00
Gazipaşa	10	2.1±0.45	0.20(2)	0.70(2)	0.10(1)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Önemlilik derecesi		Önemsiz	Önemli		Önemli	Önemli	Önemli	-	-	-
Genel (Antalya)	92	2.3±0.33	0.52(48)	0.18(17)	0.06(6)	0.13(12)	0.10(9)	0.00	0.00	0.00

Ç.A.O.Y: Çobanın aileden olma yüzdesi, B.Ç.K.Y: Bireysel olarak çoban kiralama yüzdesi, D.İ.O.Ç.T.Y: Diğer işletmeler ile ortak çoban tutma yüzdesi, A.Ç. ve B.Ç.K.Y: Aileden çoban ve bireysel çoban kiralama yüzdesi, A.Ç.ve O.Ç.K.Y: Aileden çoban ve ortaklaşa çoban yüzdesi, B. ve O.Ç.K: Bireysel ve ortaklaşa çoban kiralama yüzdesi, K.S.K.Y: Köy sürüsüne katma yüzdesi, B.S.K.Y: Başka sürüye katma yüzdesi.

Çizelge 7. Barınak özellikleri

İçeler	İnc.İşl. say.	Barınak tipi			Barınak taban malzemesi		Barınak duvar malzemesi				Barınak çatı malzemesi						
		Kapalı	Y.açık	Açık	Beton	Toprak	Çalı	Tahta	Taş	Kerpiç	Naylon	Teneke	Kiremit	Çalı	Toprak	Beton	Ahşap
Merkez	14	00.0	0.00	100 (14)	0.00	100 (14)	0.00	0.00	100 (14)	0.00	-	-	-	-	-	-	-
Korkuteli	11	0.00	0.00	100 (11)	0.00	100 (11)	0.00	0.00	100 (11)	0.00	-	-	-	-	-	-	-
Eimalı	11	0.00	0.00	100 (11)	0.00	100 (11)	0.00	0.09 (1)	0.90 (10)	0.00	-	-	-	-	-	-	-
Kaş	8	0.00	0.00	100 (8)	0.00	100 (8)	0.00	0.00	100 (8)	0.00	-	-	-	-	-	-	-
Manavgat	19	0.00	0.00	100 (19)	0.05 (1)	100 (19)	0.05 (1)	0.05 (1)	0.89 (17)	0.00	-	-	-	-	-	-	-
Gündoğmuş	19	0.05 (1)	0.05 (1)	0.89 (17)	0.00	100 (19)	0.00	0.00	100 (19)	0.00	0.00	0.00	0.50 (1)	0.50 (1)	0.00	0.00	0.00
Gazipaşa	10	0.40 (4)	0.50 (5)	0.10 (1)	0.00	100 (10)	0.00	0.00	100 (10)	0.00	0.10 (1)	0.00	0.00	0.10 (1)	0.40 (4)	0.10 (1)	0.20 (2)
Önemlilik derecesi		0	0	0	-	-	-	0	0	0.00	0	-	0	0	0	0	0
Genel (Antalya)	92	0.05 (5)	0.07 (6)	0.88 (81)	0.00	100 (92)	100 (92)	0.02 (2)	0.97 (89)	-	0.09 (1)	0.00	0.09 (1)	0.18 (2)	0.37 (4)	0.09 (1)	0.18

0: Önemli

Çizelge 8. Banyoluk

İlçeler	İnc.İş. sayısı	Banyoluk		Beton		Toprak Çukur		Kayalık çukur		Metal varil		Pulverizatör ve/veya hortum (püskürtme)	
		Var	Yok	Köy ort.	Bireysel	Köy ort.	Bireysel	Köy ort.	Bireysel	Köy ort.	Bireysel	Köy ort.	Bireysel
Merkez	14	0.93(13)	0.07(1)	0.15(2)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.77(10)	0.08(1)	0.00	100(1)
Korkuteli	11	0.00	100(11)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.73(8)	0.27(3)
Elmalı	11	0.91(10)	0.09(1)	0.00	0.00	0.70(7)	0.00	0.00	0.00	0.30(3)	-	100(1)	0.00
Kaş	8	100(8)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.25(2)	0.00	0.00	0.75(6)	-	-
Manavgat	19	0.00	100(19)	-	-	-	-	-	-	-	-	0.53(10)	0.47(9)
Gündoğmuş	19	100(19)	0.00	0.00	0.00	0.26(5)	0.00	0.00	0.00	0.42(8)	0.32(6)	-	-
Gazipaşa	10	100(10)	0.00	0.30(3)	0.20(2)	0.40(4)	0.00	0.00	0.00	0.01(1)	0.00	-	-
Ö. derecesi		Önemli	Önemli	Önemli	Önemli	Önemli	-	Önemli	-	Önemli	Önemli	Önemli	Önemli
Genel (Antalya)	92	0.65(60)	0.35(32)	0.08(5)	0.03(2)	0.27(16)	0.00	0.03(2)	0.00	0.37(22)	0.22(13)	0.59(10)	0.41(13)

İşletmelerin nüfus yoğunluğu, işletmecî yaşı ve keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi

Çizelge 1'den görülebileceği gibi Antalya ilinde incelenen ilçeler genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerde toplam hane halkı sayısı 6.3 ± 0.26 kişi olup, bunun 3.6 ± 0.16 kişisini erkekler, 2.7 ± 0.17 kişisini ise kadınlar oluşturmaktadır. Erkek bireylerin sayısı en yüksek Merkez ilçe (4.0 ± 0.45), en düşük ise Kaş ilçesindedir (2.9 ± 0.29). Buna karşın, kadın bireylerin en yüksek Gündoğmuş (4.1 ± 0.47), en düşük ise Kaş (1.3 ± 0.16) ilçesinde olduğu saptanmıştır ($p < 0.01$). Erkek birey sayısının özellikle Merkez ilçede yüksek bulunmasını bu ilçede Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerindeki bazı erkek bireylerin (özellikle de genç) Antalya il merkezinde farklı iş kollarında çalışmaları ve hafta içinde ve/veya hafta sonunda işletmeye dönmeleriyle açıklamak mümkündür. Yine çizelge 1'den görülebileceği gibi işletmecî yaşı Antalya il genelinde 51.6 ± 1.14 , keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi ise 33.6 ± 5.27 yıl olarak bulunmuştur. Bu özellik bakımından ilçeler arasında önemli bir farklılık yoktur. Buna karşın, verilerden de anlaşılacağı gibi Kıl keçisi yetiştiriciliği ile daha çok yaşlı erkek aile bireyleri uğraşmakta olup, yetiştiriciler bu durumu esas olarak genç aile bireylerinin çeşitli nedenlere bağlı olarak köyden uzaklaşmaları ile açıklamışlardır.

İşletmelerin arazi varlığı

Çizelge 2'den görülebileceği gibi Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerin arazi büyüklüğü 34.5 ± 11.58 da olup, bu arazinin en büyük bölümünü kuru tarla arazisi (27.3 ± 6.68 da), en düşük bölümünü ise ağaçlık arazi (0.14 ± 0.11 da) oluşturmaktadır. Sulu tarla arazisi bakımından Merkez, sebzelik arazi bakımından Gazipaşa, ağaçlık ve kiralık arazi bakımından da Manavgat ilçesi ile diğer ilçeler arasındaki farklılıklar önemlidir ($p < 0.01$).

İşletmelerin hayvan varlığı

Çizelge 3'den görülebileceği gibi Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinde teke, dişi keçi, çepiç, toplam keçi, koyun ve sığır sayıları sırasıyla 6.0 ± 1.51 , 127.3 ± 22.48 , 80.0 ± 16.69 , 213.3 ± 37.4 , 14.0 ± 7.88 ve 2.1 ± 0.64 baş olduğu saptanmıştır. Yine çizelge 3'den görülebileceği gibi teke,

dişi keçi ve koyun sayısının en yüksek ($p < 0.01$) olduğu ilçe Elmalı'dır. Yine çepiç sayısı en yüksek ($p < 0.01$) olarak Korkuteli ve Elmalı, sığır sayısı ise Gazipaşa ve Merkez ilçelerinde saptanmıştır ($p < 0.01$). Toplam keçi sayısının Elmalı ve Korkuteli ilçesinde diğer ilçelere göre önemli ($p < 0.01$) düzeyde daha yüksek olmasını; bu ilçelerde özellikle dağlık ve orman kenarı alanlardaki işletmelerin bu bölgelerde ancak Kıl keçisi yetiştirebilmeleri ve bu nedenle de en önemli geçim kaynaklarını Kıl keçisinin oluşturduğu görüşü ile açıklamak mümkündür. Sığır sayısının Gazipaşa ve Merkez ilçede yüksek olması ise, bu ilçelerdeki gerek çevre koşulları (yükseklik ve yem kaynakları)nın gerekse sığır sütü ve süt ürünlerinin pazarlanma olanaklarının sığır yetiştiriciliğine diğer ilçelere göre daha uygun olmasıyla açıklanabilir.

Üretim sistemleri

Çizelge 4'den görülebileceği gibi bu araştırmada Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğinin esas olarak köy sürüsü (köy merkezi ve civarı) ve yaylacılık şeklinde yapıldığı saptanmıştır. İncelenen işletmelerden Merkez ilçedekilerin hepsi (% 100) köy sürüsü şeklinde yetiştiricilik yaparlarken ($p < 0.01$), bu ilçeyi Gündoğmuş ilçesi izlemektedir. Buna karşın, Gündoğmuş ilçesinden elde edilen oran (% 53) yalnızca Gazipaşa ilçesinden elde edilene oranından (% 10) önemli ($p < 0.05$) düzeyde farklılık göstermiştir. İncelenen ilçelerden Elmalı ve Kaş'taki işletmelerin tamamı yaylaya çıkarlarken ($p < 0.01$), Merkez ilçedeki işletmeler yaylaya çıkmamaktadırlar ($p < 0.01$). Bu ilçeler dışında yaylaya çıkma oranı bakımından yalnızca Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçeleri arasındaki farklılık önemlidir ($p < 0.05$). Yaylada kalma süresi en uzun (5.3 ± 0.28 ay) olarak Manavgat ($p < 0.01$), en kısa (3.0 ± 0.91 ay) olarak ise Elmalı ilçesinde saptanmıştır. Bu ilçeler arasındaki farklılık önemlidir ($p < 0.01$). Yaylada kalma süresi bakımından ilçeler arasında görülen farklılıklar esas olarak yayladaki mer'aların ot kapasitesi, yaylaların ilçelere uzaklığı ve ölüm, düğün ve eğitim gibi sosyal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Antalya ili genelinde işletmelerin % 61'nin yaylacılık tarzında Kıl keçisi yetiştiriciliği yaptığı saptanmıştır. Köy merkezi ve civarında yetiştiricilik yapanların oranı ise % 39'dur. Bu işletmelerin yaylaya çıkamamalarının nedenini; esas olarak yaylalarının bulunmaması oluşturmaktadır. Antalya genelinde yaylada kalma süresi 3.3 ± 0.26 ay olarak saptanmıştır.

Kaba yem kaynağı

Çizelge 5'den görülebileceği gibi Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiricilerin köy merkezi ve yayladaki kaba yem kaynaklarının % 47'sini orman içi mera, % 49'unu köy ortamalı fundalık ve makilik alanlar ve % 4'ünü de her iki kaynak oluşturmaktadır. İncelenen ilçelerden orman içi mera'dan en yoğun olarak Gündoğmuş ilçesi yararlanmakta olup, bu ilçe ile Elmalı, Kaş, Merkez ve Korkuteli ilçeleri arasındaki farklılıklar önemlidir ($p<0.01$). Elmalı ve Kaş ilçeleri orman içi mera'dan yararlanamazlarken ($p<0.01$), köy ortamalı fundalık ve makilik alanlardan en yoğun şekilde bu ilçeler yararlanmaktadır ($p<0.01$). Bu ilçelerde incelenen işletmelerin tamamı bu alanları kullanmaktadır ve bu ilçelerle diğer ilçeler arasındaki farklılıklar önemlidir ($p<0.01$). Köy orta malı fundalık ve makilik alanlardan en az oranda yararlanan ilçe Gündoğmuş olup, bu ilçe ile Merkez, Korkuteli, Elmalı ve Kaş ilçeleri arasındaki farklılıklar önemlidir ($p<0.01$). Merkez ve Korkuteli ilçelerindeki işletmelerin tamamı ise orman içi mera ve köy ortamalı fundalık ve makilik alanlarının her ikisinden de yararlanılmaktadır ($p<0.01$).

İş gücü kullanma durumu

Çizelge 6'dan görülebileceği gibi incelenen işletmeler arasında, Korkuteli ve Gündoğmuş hariç, çoban sayısı bakımından bir benzerlik söz konusudur. Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerde işletme başına çoban sayısı 2.3 ± 0.33 'dür. İncelenen işletmelerin % 52'si çobanı aile içinden sağlarken, % 18'i kiralamaktadır. Çobanın aileden olma oranının en yüksek olduğu ilçeler Merkez (% 79) ve Manavgat (% 79), en düşük olduğu ilçeler ise Gazipaşa (% 20) ve Gündoğmuş (% 26)'dur. Bu özellik bakımından Merkez ve Manavgat ilçeleri ile Korkuteli, Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçeleri arasındaki farklılıklar önemlidir ($p<0.05$; $p<0.01$). Bireysel olarak çoban kiralama oranının en yüksek (% 70) olduğu ilçe Gazipaşa olup, bu ilçe ile Merkez, Kaş, Manavgat, Elmalı ve Gündoğmuş ilçeleri arasındaki farklılıklar önemlidir ($p<0.05$; $p<0.01$). Merkez ve Manavgat ilçelerinde çobanın aileden olma oranının yüksek olmasını özellikle genç erkek bireylerin aileden dolayısıyla da köyden ayrılmamaları ile açıklamak mümkündür. Yine Merkez ilçedeki işletmelerin Antalya il merkezine yakın olmaları nedeniyle hafta içinde Antalya Merkez veya sahil ilçelerinde çalışan genç ve orta yaşlı erkek işletme bireylerinin hafta sonu veya diğer tatil günlerinde sürü yönetimine veya aşım, doğum ve kırkım gibi kritik dönemlerde de bu uygulamalara yardımcı olmak için köye gelmeleri bu durumu etkiliyor olabilir. Buna karşın, Gazipaşa ilçesinde bireysel çoban kiralama oranının yüksek olmasını; bu ilçede Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerin başta örtü altı sebze yetiştiriciliği olmak üzere diğer bitkisel üretim kollarına yönelmeleri nedeniyle, kendi sürülerinde daha çok kiralık çoban kullanmayı tercih etmeleri ile açıklamak mümkündür. Merkez, Manavgat ve Gazipaşa ilçelerinde yetiştiriciler ile yapıları sözlü görüşmeler de bu ilçelerde ki bulguları destekler yöndedir.

Barınak özellikleri

İncelenen ilçelerde barınak özelliklerine ait bulgular çizelge 7'de özetlenmiştir.

Barınak tipi

Barınak tipi olarak kapalı, açık ve yarı açık olmak üzere üç tip barınak ele alınmıştır. İncelenen ilçelerin hepsinin açık barınak tipini tercih etmeleri ile birlikte Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerinde düşük oranlarda da olsa yarı açık ($p<0.01$) ve kapalı ($p<0.01$) barınak tiplerinin de yeğlendiği saptanmıştır. Antalya ili genelinde ise açık barınağa sahip olma oranı % 88'dir.

Barınak taban malzemesi

Barınak tabanı olarak beton ve toprak taban esas alınmıştır. İncelenen ilçelerdeki işletmelerin tamamında (% 100) ağır tabanın toprak olduğu belirlenmiştir.

Barınak duvar malzemesi

Barınak duvar malzemeleri çalı, tahta, taş ve kerpiç olarak gruplandırılmıştır. Tüm ilçelerde incelenen işletmelerin genelinde (% 97) duvar malzemesi olarak taş kullanılmakla birlikte, çok düşük oranda da olsa Elmalı ilçesinde tahta (% 0.9), Manavgat ilçelerinde de çalı (% 0.5) ve tahta (% 0.5) malzemenin kullanıldığı belirlenmiştir.

Barınak çatı malzemesi

Kapalı ve yarı açık Kıl keçisi ağıllarında çatı malzemesi olarak naylon, tenek, kiremit, çalı, toprak ve beton malzeme esas alınmıştır. Bu malzemelerden kiremit (% 50) ve çalı (% 50) en yoğun olarak Gündoğmuş ilçesinde kullanılırken ($p<0.01$), toprak (% 40) Gazipaşa ilçesinde kullanılmaktadır ($p<0.01$). Antalya ili genelinde kapalı ve yarı açık keçi ağıllarında en yoğun olarak kullanılan çatı malzemesi ise topraktır (% 37).

Ek tesis

Ek tesis olarak yalnızca banyoluk esas alınmıştır.

Banyoluk

Çizelge 8'den görülebileceği gibi incelenen ilçelerden yalnızca Korkuteli ve Manavgat ilçelerindeki işletmelerde banyoluğa rastlanılmamıştır ($p<0.01$). Bu işletmelerde keçilerin vücut banyosu sistematik bir banyoluk yerine pülverizatör veya hortum gibi araçlar ile yapılmaktadır. Bu araçlardan Korkuteli ilçesinde % 73, Manavgat ilçesinde de % 53 oranında köy ortamalı şeklinde yararlanılmaktadır ($p<0.01$). Sistematik bir banyoluğun bulunmamasında su kaynaklarının azlığı önemli derecede etkili olup, bu faktörün etkisi en yoğun olarak Korkuteli ilçesinde dağlık bölgelerdeki işletmelerde görülmüştür. Antalya ili genelinde banyoluk olarak en fazla oranda (% 59) metal varillerden yararlanılmaktadır. Metal varillerden en yüksek oranda (% 77) Merkez ($p<0.05$; $p<0.01$) en düşük oranda (% 0.1) ise Gazipaşa ilçesinde yararlanılmaktadır ($p<0.01$). Yine beton malzeme ile yapılmış banyoluğun en yüksek oranda (% 50) Gazipaşa ($p<0.01$), toprak banyoluğun (% 70) ise Elmalı ($p<0.01$)

ilçesinde bulunduğu belirlenmiştir. Banyoluk olarak kayalık çukurlardan yararlanan tek ilçe ise Kaş'tır ($p<0.01$). İncelenen işletmelerin genelinde tüm banyoluk tiplerinden daha çok köy ortamlı şeklinde yararlanılmaktadır.

Sonuç

Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerde işletmeciyi yaşı 51.6 ± 1.14 yıl olarak saptanmıştır. Yetiştiriciler ile yapılan görüşmeler sonucunda; esas olarak ekstansif şartlarda yapılan Kıl keçisi yetiştiriciliği ile uğraşmak için yüksek sayılabilecek bu yaş ortalamasının bu üretim dalında çalışabilecek genç erkeklerin bir çok faktöre bağlı olarak köyden ayrılmaları nedeniyle ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Antalya ili genelinde incelenen işletmelerin toplam keçi varlıklarının 213.3 ± 37.4 baş olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, Merkez ilçe haricindeki ilçelerde toplam keçi varlığının fazla olması bu ilçelerde dağlık ve ormanlık kesimlerde yerleşmiş olan işletmelerin sürü kadrolarının geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumu ise, bu ilçelerdeki dağlık ve ormanlık kesimlerdeki çevre şartlarının daha çok Kıl keçisi yetiştiriciliğine olanak tanınmasıyla açıklamak mümkündür.

Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğine yer veren işletmelerin büyük oranda (% 61) yaylacılık tarzında yetiştiricilik yaptığı belirlenmiştir. Bu nedenle bu ilde yaylacılık tarzında yapılan keçi yetiştiriciliğinin yapısal, ekonomik ve sosyal özelliklerini ortaya koyacak daha detaylı araştırmaların gerçekleştirilmesi, söz konusu il ve bu ilin temsil ettiği Akdeniz bölgesinde Kıl keçisi yetiştiriciliği ile ilgili genetik ve çevresel ıslah çalışmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiricilerinin kaba yem olarak yararlandıkları kaynakların % 47'ini orman içi me'ra, % 49'unu fundalık ve makilik alanlar, % 4'ünü ise her iki kaynak oluşturmaktadır. Bu oranlardan söz konusu kaba yem kaynaklarının bu ildeki Kıl keçisi yetiştiricilerine önemli düzeyde katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. Buna karşın, ormanlık, fundalık ve makilik alanlara Kıl keçilerinin girmesinin genel olarak engellediği ve bu ildeki Kıl keçisi yetiştiricilerinin % 64.05'ini makilik-fundalık ve % 35.96'sininin da ormanlık alanlarda yerleşmiş oldukları (Dellal, 2000) dikkate alındığında, bu işletmelerin, kaba yem ihtiyaçlarını başka kaynaklardan temin edemedikleri sürece, kaba yem sorunu ile karşı karşıya oldukları ve olacakları ortaya çıkmaktadır.

Antalya ili genelinde çobanın aileden olma oranı % 52 olup, bu durumu özellikle genç erkeklerin ekonomik ve sosyal faktörlere bağlı olarak bu yetiştiricilik dalından uzaklaşmaları ile açıklamak mümkündür. Genç erkeklerin bu yetiştiricilik dalında çalışmalarını özendirilecek önlemler alınmadığı takdirde yakın gelecekte iş gücü temini açısından önemli sıkıntıların yaşanacağı kaçınılmazdır. Ayrıca, Antalya ili geneli için bireysel olarak çoban kiralama oranının % 18 olarak elde edilmesi, çobanı aileden sağlama oranının % 52 yüksek olmasından kaynaklanıyor olmakla birlikte, birçok faktöre bağlı olarak çobanlık mesleğine olan ilginin azalması da bu durumu etkilemiş olabilir. Nitekim, il genelindeki yetiştiriciler son yıllarda kiralık çoban (özellikle de genç) bulmanın zorlaştığı ve bu meslekten hızlı bir uzaklaşmanın görüldüğü konusunda birleşmektedirler.

Antalya ili genelinde Kıl keçisi yetiştiriciliğinde modern barınak tip ve koşullarına genel olarak rastlanılmamasına karşın, mevcut barınakların veya barınak olarak yararlanan unsurların, ilin coğrafik yapısı ve iklim şartları dikkate alındığında, özellikle dağlık ve ormanlık bölgelerdeki sürdürülebilir keçi üretimine önemli düzeyde katkı sağladığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Anonim, 1994. 1991 Genel Tarım Sayımı, Tarımsal İşletmeler (Hane halkı). Araştırma Kesin Sonuçları. DİE. Ankara.
- Anonim, 1997. Tarım İstatistikleri Özeti DİE Ankara.
- Dellal, İ., Erkuş, A., Eliçin, A ve Dellal G. 1997. Türkiye'de Kıl Keçisi Yetiştiriciliği ve Ekonomik Önemi. Hayvancılık Araştırma Dergisi 7,1: 31-34.
- Dellal, İ. 2000. Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlaması. Doktora Tezi. Ankara Üniv.Fen Bil.Enst. T.Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.
- Düzgüneş, O., Kesici, T. ve Gürbüz, F. 1993. İstatistik Metodları. Ank.Üni.Zir.Fak. Yay: 861, Ders Kitabı: 229. Ankara.
- Güneş, T. ve Arkan, R. 1988. Tarım Ekonomisi İstatistiği. Ank. Univ.Zir. Fak.Yay: 1049, Ders Kitabı: 305, Ankara.